

N:o 62.

Ank. till Riksd. kansli den 7 maj 1909, kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen den 14 juni 1901, dels ock med föranledande däraf väckta motioner.

Uti en den 2 april 1909 dagtecknad proposition, n:o 183, hvilken af båda kamrarna hänvisats till lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver landtförsvarsärenden, föreslagit Riksdagen att antaga en så lydande

Lag

om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen den 14 juni 1901.

Häri genom förordnas, att § 16 i värnpliktslagen den 14 juni 1901 skall hafva följande ändrade lydelse:

»§ 16.

1. Uppskof med inskrifning till nästföljande års inskrifningsförrättning kan meddelas värnpliktig, som af en eller annan möjligen öfvergående anledning, såsom tillfällig sjukdom, försenad kroppsutveckling eller dylikt, vid inskrifningsförrättningen befinnes till tjänstgöring oförmögen eller olämplig.

2. Sådant uppskof kan ock medgifvas ende arbetsföresonen, sonsonen eller dottersonen till orkeslös eller vanför fader, farfader, mor-

fader eller till änka eller ogift kvinna, ende arbetsföre fostersonen till orkeslös eller vanför fosterfader eller till fostermoder, äfvensom ende arbetsföre brodern till ett eller flera minderåriga eller vanföra faderlösa syskon, dock endast såvida sagda föräldrar, far- eller morföräldrar eller fosterföräldrar eller syskon äro af hans arbete för sitt uppehälle väsentligen beroende.

3. Förefinnes anledning till befrielse enligt denna paragraf ännu vid inskrifningsförrättningen det år, under hvilket den värnpliktige fyller tjugufyra år, frikallas han från värnpliktens fullgörande i beväringen under fredstid.

4. Blifver inskrifven värnpliktig, till följd af sådan orsak, som omförmäles i § 4, oförmögen till tjänst vid rikets försvar, äger han att, på framställning hos behörig inskrifningsnämnd, varda frikallad från värnpliktens vidare fullgörande.

5. Nu har utländsk man, som icke förut varit svensk medborgare, blifvit genom naturalisation upptagen till medborgare här i landet; fyller han det år, inskrifningen sker, minst tjugusex år eller kan han med intyg styrka, att han i utlandet gjort militärtjänst under längre tid, än hvad i § 27 mom. 1 sägs, då skall han frikallas från värnpliktens fullgörande i beväringen under fredstid.

6. Sådan frikallelse äge ock den tillgodonjuta, som från riket afflyttat till land inom främmande världsdel och därefter åter hit inflyttat; dock under villkor:

att afflyttningen icke skett i strid med då gällande föreskrifter om utvandring,

att han under det år, han återinflyttat, fyllt minst trettio år, samt

att minst tio år förflutit från afflyttningen till återinflyttningen, häri således icke inberäknad den tid, som vistelsen i riket varat, innan förlorad svensk medborgarrätt återförvärfvats.

Hvad i mom. 5 och 6 stadgas skall träda i kraft den 1 januari 1910. Bestämmelserna i mom. 6 skola emellertid äga tillämplighet endast till och med de inskrifningsförrättningar, som äga rum år 1914; dock att stadgade eftergiften skall tillkomma äfven sådan i mom. 6 afsedd person, som varit pliktig undergå inskrifning år 1914 eller tidigare, men på grund af laga förfall varder inskrifven först år 1915 eller senare.»

I sammanhang med ifrågavarande proposition har utskottet till behandling förehått tre i anledning af densamma afgifna, till utskottet

hänvisade motioner, nämligen dels en inom Första Kammaren af herr *H. Wrangel* väckt motion n:o 76 samt en med densamma lika lydande inom Andra Kammaren af herr *John Jeansson* väckt motion n:o 266, dels ock en af herr *Carl Jansson* i Edsbäcken inom Andra Kammaren väckt motion n:o 271.

Uti de af herrar *Wrangel* och *Jeansson* afgifna motionerna hemställes, att Riksdagen, i händelse af bifall i öfrigt till den af Kungl. Maj:t föreslagna förändrade lydelsen af § 16 i värnpliktslagen, ville antaga följande tillägg till det nya momentet 6 af samma §:

*Herrar
Wrangels och
Jeanssons
motioner.*

Från värnpliktens fullgörande i beväringen under fredstid frikallas likaledes den, som före inträdet i värnpliktsåldern lämnat riket i följd af seglation med fartyg och därefter hit återkommit; dock under villkor:

att han under det år, han återkommit, fyllt minst trettio år, samt

att bortovaron från riket fortvarit i minst tio år och att han där- under antingen gjort tjänst å utländska fartyg eller ock varit bosatt i land inom främmande världsdel.

Till stöd för det i sistnämnda motioner framställda yrkande har anförts följande.

»Af det propositionen vidfogade utdraget ur statsrådsprotokollet öfver landtförsvarsärenden framgår, att den nya lagbestämmelsen anses öppna en utväg, genom hvilken de skadliga följderna af den från vårt land utgående starka emigrationen skulle i någon mån kunna minskas på det sätt, att till mogen åldar komma, i främmande världsdel bosatta, svenskfödde män, hvilka önskade åter bosätta sig i fäderneslandet, icke längre behöfde afhålla sig därifrån i följd af obenägenhet att underkasta sig nu gällande värnpliktslags fordringar på tjänstgöring i fredstid.

Oafsedt huruvida den utväg, som i propositionen blifvit föreslagen för att motverka olägenheterna af den starka åderlätning, som vårt land genom emigrationen får lida, i verkligheten skulle komma att visa sig effektiv, synes det mig i hvarje fall högeligen önskvärdt, att genom det nu framförda lagförslaget äfven öppnades möjligheter för återvin- nande åt den svenska sjöfarten af en del i utländsk fart användt svenskt sjöfolk. Sådan lagbestämmelsen nu blifvit i propositionen formulerad, torde den helt och hållet afskåra alla dylika möjligheter.

Af redogörelsen å sid. 37 och 38 i propositionen framgår, att chefen för marinstabem äfven hyser en med det anförda öfverensstämmande upp- fattning, till stöd för hvilken följande blifvit af honom anfördt:

'Med afflyttning torde här afses uttagande af flyttningsbetyg och därpå följande afresa från riket, hvilket nog vore den vanligast före-

kommande form, under hvilken personer, som hade sin verksamhet i land, utvandrade, hvaremot så icke torde vara fallet med sjöfarande. Fullt ut lika stor vikt syntes böra tillmätas återbördandet åt fäderneslandet af dess sjöfarande som af dess öfriga söner. Att ett oerhördt stort antal svenska sjömän vid unga år öfvergåfve den svenska sjöfarten för den utländska och att sedermera många af dem, då de önskade återvända hem, afskräcktes därifrån på grund af väntande böter eller straff och därpå följande tjänstgöring, vore ett allmänt känt faktum. Flertalet af från värnpliktens fullgörande uteblifna sjömän torde icke uttaga flyttningsbetyg utan börja med att mönstra på utländskt fartyg — i svensk eller utrikes hamn — och sedan fortsätta i utländsk fart, hvarefter de ej vidare reflekterade öfver eller iakttog sina medborgerliga skyldigheter. Hade sådana värnpliktiga oafbrutet i flera år varit från fäderneslandet frånvarande, funnes all anledning att likställa dem med *till främmande världsdel afflyttade.*

Chefen för marinstaben har emellertid i sitt ofvan åberopade utlåtande äfven angifvit några från den officiella värnpliktsstatistiken hämtade siffror, hvilka synas mig synnerligen ägnade att belysa förhållandet och därför här återgifvas:

Antalet vid inskrifningsförrättningarna för sjömanshusen förfalloöst uteblifna inskrifningsskyldiga värnpliktiga utgjorde för åren 1902—1904 i medeltal per år 40,7 % af hela antalet inskrifningsskyldiga. Motsvarande siffra för rullföringsområdena var 30 %, hvarvid är att märka, det i sistnämnda siffra äfven ingå sjömän, som på grund af långvarig bortovaro afförts från sjömanshusens register och sedermera uppförts i rullföringsområdenas inskrifningslängder. Skillnaden blifver också mera märkbar, om jämförelsen grundas på antalet från *tjänstgöring* uteblifna. I procent af inställeskyldiga utgjorde detta antal i medeltal per år under ofvan uppgifven tid 63,2 % (5,271 man) vid flottan och 8,9 % (2,683 man) vid hären.

Fästes återigen afseende allenast vid de *å sjömanshus inskrifna* (flottan i allmän tjänst tilldelade) värnpliktigas inställelse till tjänstgöring, stiger enligt statistiken för åren 1903—1908 antalet *från tjänstgöring uteblifna* till i medeltal per år 76,6 % (4,144 man) af antalet inställeskyldiga, i sanning talande siffror. Med dem för ögonen torde väl icke någon vilja bestrida, att det för sjöfartsnäringen skulle kunna vara af stor betydelse, att svenska sjömän, som i många år varit borta från fäderneslandet, i lagförslaget blefve likställda med våra emigranter.

Chefen för landtförsvarsdepartementet, som förklarar sig icke kunna instämna uti hvad chefen för marinstaben i saken anfört, har dock

enligt mitt förmenande häremot anfört mycket svaga skäl. I all synnerhet kan jag icke biträda påståendet om att sjömannens återvändande icke skulle hafva samma nationalekonomiska betydelse som Amerika-fararens. Att denna min uppfattning äfven delas af sjöfartsnäringens målsmän i allmänhet, torde framgå af följande år 1908 gjorda uttalande af Sveriges redareförening: »För att till hemlandet återförvärfva en del af det stora antalet svenska sjömän ombord å utländska fartyg vore synnerligen önskvärdt, att ådömda bestraffningar för försummad inskrifning eller beväringstjänst om möjligt lindrades eller helt upphäfdes för de sjömän, som inom viss tid önskade återvända till tjänstgöring å svenska fartyg.» Departementschefens afvisande hållning i frågan gentemot chefen för marininstaben synes uteslutande vara grundad därpå, att han vid frågans lösning endast låtit sig bestämmas af att vissa juridiskt antagliga förmildrande omständigheter borde föreligga, för att den åsyftade befrielsen från värnpliktstjänstgöring alls skulle kunna tillstyrkas, medan däremot hufvudsyftet, att jämka något på försvarsintresset till förmån för landets allmänna intressen, fått träda i bakgrunden.

Därest undantagsbestämmelser för reimmigranter skola, på sätt i den nådiga propositionen föreslås, i värnpliktslagen införas, böra enligt min åsikt på ofvan angifna skäl dessa undantagsbestämmelser omfatta äfven med emigranter jämförliga sjömän.»

Herr *Carl Janssons* i Edsbäcken motion är af följande lydelse:

»Uti en till innevarande Riksdag aflåten kungl. proposition n:o 183 rörande ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen, anhåller undertecknad få föreslå

den ändring i mom. 6 att orden »trettio år» utbytas mot *tjugusex* år, samt därefter förekommande orden »tio år» utbytas till *åtta* år.»

Herr Janssons
i Edsbäcken
motion.

Ifrågavarande proposition är föranledd af Riksdagens skrifvelse den 3 mars 1908, däruti Riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta verkställa utredning, huruvida ej befrielse eller lindring i fråga om värnpliktens fullgörande i fredstid måtte kunna beredas från främmande land till Sverige återinflyttade svenskfödda män, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill en dylik utredning kunde föranleda.

Utskottets
yttrande.

Beträffande de synpunkter, som varit bestämmande vid propositionens utarbetande, får utskottet hänvisa till det vid densamma fogade utdrag af statsrådsprotokollet.

Emot det i propositionen innefattade lagförslaget har utskottet icke funnit anledning till erinran. Hvad särskildt angår frågan om den tid, hvarunder bortovaro från fäderneslandet skall enligt förslaget hafva ägt rum för åtnjutande af den ifrågasatta befrielsen från värnplikts fullgörande i beväringen under fredstid, finner utskottet sig böra godkänna de skäl, som anförts för en så beräknad tid, som i propositionen föreslagits. Vid fråga om en sådan lagstiftning som den förevarande måste ju ihågkommas, att samtidigt som man för befrämjande af en återinvandring hit till landet gör densamma mera effektiv, man äfven, särskildt där värnplikten visat sig utöfva så stort inflytande på utvandringen som i vårt land varit fallet, befordrar denna, och det genom öppnande af möjlighet för den enskilde att allt lättare undandraga sig viktiga medborgerliga plikter. Såsom af statsrådsprotokollet framgår, hafva flere militära myndigheter efter förebilden af i utlandet gällande, på ett undantag när strängare bestämmelser i ämnet än de, propositionen innehåller, såsom villkor för den tillämnade befrielsen ifrågasatt vida längre tids bortovaro än den nu föreslagna.

Beträffande den i herrar Wrangels och Jeanssous motioner gjorda framställning har i dessa motioner erinrats, att chefen för marinstaben i afgifvet utlåtande öfver de sakkunnigas förslag i ämnet på i motionerna anförda skäl för sin del funnit riktigt, att, såsom motionärerna påyrkat, svenska värnpliktige sjömän, som tjänstgjort i utländsk fart, måtte komma i åtnjutande af enahanda förmån som de, hvilka vistats i främmande världsdel.

I anledning häraf har departementschefen till statsrådsprotokollet anført följande.

»I hvad chefen för marinstaben sålunda anført kan jag emellertid ingalunda instämma. Utvandrarerna, som lämna sitt fädernesland, gör i allmänhet detta för att söka ett nytt hem i annat land, det är en fullständig omkastning i hans lif och det är psykologiskt förklarligt, om han allt svagare och svagare känner skyldigheterna till sina faders land. Småningom utträngas de kanske af skyldigheterna till hans nya hemland. Helt annat är förhållandet med sjömannen, som mönstrar på ett utländskt fartyg. Detta bildar i allmänhet icke för honom någon epok i hans lif, han förvärfvar icke något nytt fädernesland, som lägger beslag på honom för egen del. Hans hem är alltjämt i Sverige. Om han undandraget sig sina skyldigheter till detta sitt hemland, synes han således icke kunna härför tillgodoräkna sig samma förmildrande omständigheter som t. ex. en Amerikafarare. Å andra sidan synes icke heller hans återvändande i allmänhet hafva samma nationalekonomiska betydelse som Amerikafararens.»

På grund af hvad sålunda förekommit vill utskottet till en början framhålla, att det redan med den lydelse förevarande lagändring skulle erhålla enligt den kungl. propositionen möjligen skulle kunna ifrågasättas, om ej en person, som, efter att hafva lämnat Sverige, under den i förslaget upptagna tid innehaft anställning å utländskt fartyg, tillhörande land inom främmande världsdel, får komma i åtnjutande af den föreslagna befrielsen. Att emellertid erhållande af anställning å fartyg, tillhörande land inom främmande världsdel, likställes med afflyttning till sådant land, synes utskottet fullt riktigt.

Hvad därefter angår de fall, där anställning innehafts å främmande fartyg, tillhörande europeiskt land, finner utskottet desto mera anledning att för dylika fall förorda den ifrågakämda förmånen, som Riksdagen i sin ofvan omfördämla nästlidet år aflåtna skrivelse till Konungen i det förevarande ämnet uttalat, att densamma borde komma den återvändande till godo, alldeles oberoende af i hvilket främmande land han vistats. Så långt har visserligen af skäl, som i propositionen närmare angifvits och hvilka i allmänhet synts utskottet öfvertygande, den ifrågavarande lagstiftningen icke ansetts böra gå. Beträffande särskildt sjöfolket synes dock tyngre än de nyss afsedda skälen, hvilka onekligen äfven i fråga om dem äga sin betydelse, böra, utom en befogad hänsyn för sjömännens själfva, väga det af motionärerna framhållna synnerligen starka allmänna intresset att återförvärfva dem åt den svenska sjöfarten, där de så väl behöfvas. Sjömännens förmåga efter återkomsten att i händelse af krig fullgöra värnplikt till sjös måste äfven anses vara vida större än den eljest återvändandes förmåga i fråga om fullgörande af värnplikt till lands.

I betraktande häraf och på de skäl, som i nu ifrågavarande motioner framhållits, har utskottet ansett sig böra förorda bifall till motionärernas förslag.

Utskottet får alltså hemställa,

att Riksdagen, med bifall till ifrågavarande proposition och de af herrar Wrangel och Jeansson afgifna motionerna, samt med afslag å herr Janssons i Edsbäcken motion, måtte för sin del antaga följande

Lag

om ändrad lydelse af § 16 i värnpliktslagen den 14 juni 1901.

Härigenom förordnas, att § 16 i värnpliktslagen den 14 juni 1901 skall hafva följande ändrade lydelse:

§ 16.

1. Uppskof med inskrifning till nästföljande års inskrifningsförrättning kan meddelas värnpliktig, som af en eller annan möjligen öfvergående anledning, såsom tillfällig sjukdom, försenad kroppsutveckling eller dylikt, vid inskrifningsförrättningen befinnes till tjänstgöring oförmögen eller olämplig.

2. Sådant uppskof kan ock medgifvas ende arbetsföre sonen, sonsonen eller dottersonen till orkeslös eller vanför fader, farfader, morfader eller till änka eller ogift kvinna, ende arbetsföre fostersonen till orkeslös eller vanför fosterfader eller till fostermoder, äfvensom ende arbetsföre brodern till ett eller flera minderåriga eller vanföra faderlösa syskon, dock endast såvida sagda föräldrar, far- eller morföräldrar eller fosterföräldrar eller syskon äro af hans arbete för sitt uppehälle väsentligen beroende.

3. Förefinnes anledning till befrielse enligt denna paragraf ännu vid inskrifningsförrättningen det år, under hvilket den värnpliktige fyller tjugufyra år, frikallas han från värnpliktens fullgörande i beväringen under fredstid.

4. Blifver inskrifven värnpliktig, till följd af sådan orsak, som omförmäles i § 4, oförmögen till tjänst vid rikets försvar, äger han att, på framställning hos behörig inskrifningsnämnd, varda frikallad från värnpliktens fullgörande.

5. Nu har utländsk man, som icke förut varit svensk medborgare, blifvit genom naturalisation upptagen till medborgare här i landet; fyller han det år, inskrifningen sker, minst tjugosex år eller kan han med intyg styrka, att han i utlandet gjort militärtjänst under längre tid, än hvad i § 27 mom. 1 sägs, då skall han frikallas från värnpliktens fullgörande i beväringen under fredstid.

6. Sådän frikallelse äge ock den tillgodonjuta, som från riket aflyttat till land inom främmande världsdel och därefter åter hit inflyttat; dock under villkor:

att afflyttningen icke skett i strid med då gällande föreskrifter om utvandring,

att han under det år, han återinflyttat, fyllt minst trettio år, samt

att minst tio år förflutit från afflyttningen till återinflyttningen, häri således icke inberäknad den tid, som vistelsen i riket varat, innan för-lorad svensk medborgarrätt återförvärfvats.

Från värnplikens fullgörande i beväringen under fredstid frikallas likaledes den, som före inträdet i värnpliktsåldern lämnat riket i följd af seglation med fartyg och därefter hit återkommit; dock under villkor:

att han under det år, han återkommit, fyllt minst trettio år, samt

att bortovaron från riket fortvarit i minst tio år och att han där- under antingen gjort tjänst å utländska fartyg eller ock varit bosatt i land inom främmande världsdel.

Hvad i mom. 5 och 6 stadgas skall träda i kraft den 1 januari 1910. Bestämmelserna i mom. 6 skola emellertid äga tillämplighet endast till och med de inskrifningsförrättningar, som äga rum år 1914; dock att stadgade eftergiften skall tillkomma äfven sådan i mom. 6 af-sedd person, som varit pliktig undergå inskrifning år 1914 eller tidigare, men på grund af laga förfall varder inskrifven först år 1915 eller senare.

Stockholm den 7 maj 1909.

På lagutskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.

Reservationer:

Herrar *Trygger*, *Rudebeck*, *Skytte*, *Håkanson* och *Widén* hafva ansett, att utskottet bort afstyrka bifall till herrar *Wrangels* och *Jeanssons* motioner.

Herr *Jansson* i Edsbäcken, med hvilken herrar *Pettersson* från Södertälje, *Lindhagen*, grefve *Hamilton* och *Ersson* instämt, har ansett, att

utskottet bort i hufvudsaklig öfverensstämmelse med 1908 års Riksdags uttalande i ämnet, med bifall till herr Janssons i Edsbäcken i ämnet väckta motion, hemställa,

att Riksdagen måtte för sin del besluta, att i det föreslagna 6 mom. af 6 § värnpliktslagen orden »trettio år» måtte utbytas mot »tjugusex år» samt orden »tio år» mot »åtta år.»

Herrar *Fahlén* och *Gustaf Andersson* hafva begärt få antecknadt, att de icke deltagit i behandlingen af detta ärende inom utskottet.